

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Bydgoszczy

LBY.410.004.03.2020

Małgorzata Łopatko
Dyrektor Zespołu Szkół Mechanicznych
Elektrycznych i Elektronicznych
im. prof. Sylwestra Kaliskiego w Toruniu
ul. Św. Józefa 26
87-100 Toruń

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

P/20/070 – Zabezpieczenie szkół przed zagrożeniami wewnętrznymi i zewnętrznymi

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	Zespół Szkół Mechanicznych Elektrycznych i Elektronicznych im. prof. Sylwestra Kaliskiego w Toruniu ¹ , ul. Świętego Józefa 26
Kierownik jednostki kontrolowanej	Małgorzata Łopatko, Dyrektor, od 1 września 2012 r.
Zakres przedmiotowy kontroli	<ol style="list-style-type: none"> 1. Działania dla zapewnienia bezpieczeństwa w szkołach w sytuacji wystąpienia zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych. 2. Współpraca z innymi instytucjami zajmującymi się sprawami bezpieczeństwa.
Okres objęty kontrolą	Lata 2019-2020 (do czasu zakończenia kontroli) ² , z wykorzystaniem dowodów sporządzonych przed tym okresem
Podstawa prawna podjęcia kontroli	art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli ³
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Bydgoszczy
Kontroler	Karolina Lahutta, gł. specjalista k.p., upoważnienia do kontroli nr LBY/33/2020 z 27 lutego 2020 r. oraz LBY/109/2020 z 4 czerwca 2020 r. (akta kontroli str. 1-2, 266-267)

II. Ocena ogólna⁴ kontrolowanej działalności

OCENA OGÓLNA

W okresie objętym kontrolą Dyrektor Szkoły podejmowała odpowiednie działania zmierzające do zapewnienia bezpieczeństwa fizycznego placówki. W latach 2019-2020 w ZSMEiE dokonano m.in. ponownej identyfikacji zagrożeń i oceny przygotowania na nie, opracowano nowe procedury reagowania na zagrożenia oraz przeprowadzono szkolenie całego personelu. Korzystano przy tym z wiedzy przedsiębiorcy specjalizującego się w identyfikacji i przeciwdziałaniu zagrożeniom. Szkoła realizowała obowiązek upowszechniania wśród dzieci i młodzieży wiedzy o bezpieczeństwie i kształtowania właściwych postaw wobec zagrożeń, podejmując przy tym współpracę z instytucjami zajmującymi się sprawami bezpieczeństwa.

W toku kontroli stwierdzono jednakże nieprawidłowości polegające m.in. na nieprawidłowym oznakowaniu dróg ewakuacyjnych czy niezapewnieniu odpowiedniego wyposażenia Szkoły w apteczki i środki do udzielania pierwszej pomocy. We wprowadzonych procedurach reagowania na zagrożenia występowały braki i sprzeczności. Kontrola wykazała również brak pełnego ogrodzenia terenu Szkoły oraz nierówną nawierzchnię placów i chodników znajdujących się na drodze ewakuacyjnej, co stanowiło naruszenie wymogów określonych w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach⁵.

¹ Dalej: „ZSMEiE” lub „Szkoła”.

² Tj. 17 lipca 2020 r.

³ Dz. U. z 2020 r. poz. 1200, dalej: „ustawa o NIK”.

⁴ Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej.

⁵ Dz. U. z 2020 r., poz. 1166. Dalej: „rozporządzenie w sprawie bhp w szkołach”.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego oraz oceny cząstkowe⁶ kontrolowanej działalności

OBSZAR

1. Działania dla zapewnienia bezpieczeństwa w szkołach w sytuacji wystąpienia zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych.

Opis stanu faktycznego

W kontrolowanym okresie Szkoła funkcjonowała jako ogólnodostępna (masowa). W latach 2018/2019 i 2019/2020 w jej strukturze utworzono odpowiednio 24 i 28 oddziałów⁷. Średnio w każdym z nich uczyło się 28 uczniów. Kadra pedagogiczna ZSMEiE liczyła 63-80 nauczycieli. Dodatkowo ZSMEiE zatrudniało 33-34 pracowników administracyjnych i obsługi. Placówka zajmowała kompleks budynków, w skład którego wchodziły budynki: główny szkoły, pracowni specjalistycznych, basenu oraz internatu i schroniska.

(akta kontroli str. 131-132, 137)

1.1. Do 22 stycznia 2020 r. obowiązujące w ZSMEiE procedury postępowania na wypadek zagrożeń zewnętrznych ujęte były w Instrukcji bezpieczeństwa pożarowego, która opisywała zasady ewakuacji z budynków, a także zawierała wytyczne w zakresie postępowania w przypadku zgłoszenia o podłożeniu lub znalezieniu ładunku wybuchowego w obiekcie oraz na wypadek innych zagrożeń, wśród których wymieniano: działalność terrorystyczną, napad, skażenie niebezpiecznymi substancjami chemicznymi, działania bioterrorystyczne. Zarządzeniem nr 1/2020 z 23 stycznia 2020 r. Dyrektor ZSMEiE zaktualizowała ww. instrukcję oraz wprowadziła trzy nowe procedury postępowania na wypadek: skażenia chemicznego i biologicznego, podłożenia ładunku wybuchowego oraz wtargnięcia napastnika do szkoły. Nowe procedury oparte były na wytycznych opisanych w opracowanym przez Ministerstwo Edukacji Narodowej dokumencie *Bezpieczna szkoła. Zagrożenia i zalecane działania profilaktyczne w zakresie bezpieczeństwa fizycznego i cyfrowego uczniów*⁸. Przygotowanie nowych procedur poprzedzone było diagnozą zagrożeń zewnętrznych w ZSMEiE, przeprowadzoną w październiku 2019 r. przez firmę zewnętrzną.

(akta kontroli str. 16-109, 207-239, 389)

Procedury dotyczące zagrożeń zewnętrznych z zakresu podłożenia ładunku wybuchowego i ataku przy użyciu niebezpiecznych narzędzi ujęte były dodatkowo w obowiązującym w Szkole programie wychowawczo-profilaktycznym na rok szkolny 2019/2020. W dokumencie tym opisano również zasady postępowania w sytuacji zagrożenia wewnętrznego związanego z agresją uczniów. Program wychowawczo-profilaktyczny na rok 2018/2019 koncentrował się wyłącznie na kwestiach zagrożenia wewnętrznego.

System procedur związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa fizycznego w Szkole uzupełniało Zarządzenie Dyrektora nr 35/2016 z 28 grudnia 2016 r., regulujące kwestie weryfikacji osób obcych wchodzących do budynków ZSMEiE, poprzez m.in. obowiązek prowadzenia księgi wejść i wyjść, pobrania identyfikatora „Gość” oraz odprowadzania osób przybyłych do miejsca docelowego przez pracownika Szkoły.

(akta kontroli str. 304-333)

W obowiązujących w Szkole od 23 stycznia 2020 r. procedurach:

⁶ Oceny cząstkowe to oceny działalności w poszczególnych obszarach badań kontrolnych. Ocena cząstkowa może być sformułowana jako ocena pozytywna, ocena negatywna albo ocena w formie opisowej.

⁷ W roku szkolnym 2019/2020 jeden oddział szkoły branżowej oraz 27 oddziałów technikum.

⁸ Warszawa wrzesień 2019 r.

- zidentyfikowano podstawowe zagrożenia fizyczne oraz wskazano odpowiadające im scenariusze postępowania, przy czym odnośnie części procedur nie wskazano na wszystkie okoliczności, które powinny zostać uwzględnione w schematach zachowań w związku z wystąpieniem sytuacji kryzysowych. Szczegółowe ustalenia w tym zakresie zamieszczono w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*;
- wyznaczono osoby odpowiedzialne za zarządzanie w przypadku wystąpienia zagrożenia oraz przydzielono im role i zadania;
- ustalono system alarmowy oparty na trzech sygnałach: „ewakuacja”, „azył”, „odwołanie” oraz zasady jego ogłaszania⁹. Wprowadzone zróżnicowanie sygnałów nie odpowiadało jednak potrzebom w odniesieniu do liczby możliwych zagrożeń. Ponadto w związku z opisem tych samych zagrożeń w różnych dokumentach występowały sprzeczności w zakresie sygnałów inicjujących poszczególne procedury. Szczegółowe ustalenia w tym zakresie zamieszczono w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*;
- wprowadzono obowiązek otoczenia podczas zagrożenia osób niepełnosprawnych szczególną opieką, a w procedurze dotyczącej postępowania na wypadek podłożenia ładunku wybuchowego przewidziano, że koordynator odpowiedzialny za osoby niepełnosprawne będzie sprawdzał na podstawie listy obecność uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi na miejscu zbiórki po ewakuacji. W ustalonych procedurach odmienne opisywano przy tym zasady ewakuacji osób o ograniczonej zdolności poruszania się, tj. w jednych dokumentach nakazywano przepuszczenie ich przed strumień ewakuowanych, w drugich – przewidywano, że będą oni ewakuowani na końcu. Szczegółowe ustalenia w tym zakresie zamieszczono w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli str. 57-109, 304-329, 389-395)

W Szkole wyznaczono miejsca do przechowywania kluczy do drzwi do ścieżek ewakuacyjnych, a w procedurach przewidziano, że za otwarcie drzwi odpowiedzialny jest portier.

(akta kontroli str. 77, 139-140, 153)

1.2 Z wprowadzonymi w styczniu 2020 r. procedurami zapoznano wszystkich pracowników ZSMEiE, co potwierdzone zostało podpisami na odpowiednich listach. Dyrektor Szkoły wskazała, że znajomość zasad ewakuacji weryfikowała podczas corocznych ćwiczeń, pozostałe procedury były natomiast tylko omawiane podczas rad pedagogicznych.

Uczniów z procedurami zaznajamiali nauczyciele. Po wprowadzeniu w 2020 r. nowych procedur, zajęcia poświęcone wewnętrznemu systemowi alarmowania przeprowadzono w 24 z 28 oddziałów klasowych. Dodatkowo dla utrwalenia nowego systemu alarmowania na terenie Szkoły przy planach ewakuacji wywieszono tabliczki z opisem sygnałów i schematem zachowań.

Dyrektor Szkoły wskazała, że nieprzeszkolenie reszty klas wynikało m.in. z tego, iż wprowadzenie nowych procedur zbiegło się z zimową przerwą w zajęciach, a od 12 marca 2020 r. zawieszono zajęcia dydaktyczno-wychowawcze z uwagi na COVID-19.

⁹ Była to istotna zmiana w stosunku do stanu obowiązującego wcześniej, gdyż do 22 stycznia 2020 r. obowiązywał w Szkole tylko jeden sygnał alarmowy, dotyczący ewakuacji.

W kontrolowanym okresie Szkoła realizowała obowiązek upowszechniania wśród dzieci i młodzieży wiedzy o bezpieczeństwie i kształtowania właściwych postaw wobec zagrożeń poprzez działania dydaktyczne i wychowawcze na zajęciach lekcyjnych. W roku szkolnym 2019/2020 w 15 oddziałach, nauczyciele przeprowadzili zajęcia poświęcone tematyce zagrożeń, m.in.: pożarom, zagrożeniom terrorystycznym, skażeniom, zagrożeniom bezpieczeństwa osobistego, agresji. Pogadanki z klasami pierwszymi dotyczące zasad bezpieczeństwa w oparciu o obowiązujące procedury przeprowadził również pedagog szkolny. W 2019 r. część oddziałów klasowych brała ponadto udział w szkoleniu przeprowadzonym przez przedsiębiorcę specjalizującego się w identyfikacji i przeciwdziałaniu zagrożeniom fizycznym.

(akta kontroli str.110-114, 131-132, 147, 242-247, 348-350, 388)

1.3. W okresie objętym kontrolą w ZSMEiE wystąpiły dwa przypadki, w których należało uruchomić procedury związane z wystąpieniem zagrożeń fizycznych. Oba miały miejsce w maju 2019 r. i dotyczyły informacji o podłożeniu na terenie Szkoły ładunku wybuchowego w czasie egzaminów maturalnych. W związku z pierwszym zdarzeniem pracownicy Szkoły postąpili w sposób przewidziany w procedurze opisanej w Instrukcji bezpieczeństwa pożarowego, tj. osoby, które odczytały wiadomość o podłożeniu ładunku wybuchowego powiadomiły o niej Dyrektor ZSMEiE, Dyrektor zawiadomiła Policję, a do jej przyjazdu zarządziła sprawdzenie, czy w pomieszczeniu wskazanym jako miejsce podłożenia ładunku znajdują się przedmioty, które nie stanowią wyposażenia sali, lub zaszły zmiany w wyposażeniu lub jego usytuowaniu. W związku z drugim zawiadomieniem odstąpiono od sprawdzania pomieszczeń, gdyż zostały one dzień wcześniej zaplombowane. Ograniczono się więc do wezwania Policji. W żadnym z ww. przypadków nie zarządzono ewakuacji.

(akta kontroli str. 41-42, 133, 263-264, 268-286, 348)

1.4. W kontrolowanym okresie Szkoła organizowała ćwiczenia z praktycznego sprawdzenia organizacji oraz warunków ewakuacji, o których mowa w § 17 ust. 2 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów¹⁰.

Ww. procedura była jedyną procedurą trenowaną w Szkole. W kontrolowanym okresie w ZSMEiE nie przeprowadzano ćwiczeń na wypadek wystąpienia innych zagrożeń fizycznych.

(akta kontroli str. 115-117, 214, 340)

1.5. Dyrektor ZSMEiE zapewniła przeszkolenie pracowników z zakresu identyfikacji zagrożeń fizycznych oraz z udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej. W okresie objętym kontrolą w Szkole zorganizowano jedno szkolenie z zagrożeń¹¹ oraz trzy z pierwszej pomocy. Wzięło w nich udział odpowiednio 99 i 30 pracowników placówki. W związku z faktem, iż szkolenia organizowano również w okresie poprzedzającym okres kontrolowany, według stanu na 2 marca 2020 r.

¹⁰ Dz. U. Nr 109, poz. 719, ze zm.

¹¹ Zrealizowane 21 listopada 2019 r. szkolenie pt. „Zagrożenia dla współczesnej szkoły-placówki”. Tematyka: zagrożenia kryminalne i terrorystyczne: wtargnięcie napastnika z bronią, wzięcie zakładników, podłożenie urządzenia wybuchowego, zagrożenia chemiczne i biologiczne. Wczesne wykrywanie symptomów zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych, procedury i postępowanie w sytuacji zagrożenia zdrowia i życia.

z zakresu pierwszej pomocy przeszkolony był cały personel Szkoły¹², natomiast 94,4% pracowników odbyło co najmniej jedno szkolenie z zakresu zagrożeń¹³.

W trakcie kontroli NIK Dyrektor ZSMEiE zobowiązała pracowników Szkoły, którzy nie uczestniczyli w żadnym szkoleniu z zakresu zagrożeń, do zapoznania się z materiałami przekazanymi na ww. szkoleniach.

(akta kontroli str. 166-187, 287-301)

1.6. W kontrolowanym okresie kompleks budynków ZSMEiE nie był w pełni zabezpieczony przed potencjalnymi zagrożeniami fizycznymi. Teren Szkoły był ogrodzony jedynie w części, co szczegółowo opisano w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*. Obiekty ZSMEiE posiadały sprawny monitoring wizyjny, pokazujący obraz zarówno z wewnątrz budynku, jak i jego otoczenia. Obraz z kamer nie był jednak stale nadzorowany, gdyż osoby przebywające w pomieszczeniach, w których znajdowały się monitory do odbioru sygnału, wykonywały również inne zadania wynikające z funkcjonowania Szkoły.

Wejścia i wyjścia na teren obiektów ZSMEiE oraz weryfikacja osób wchodzących dokonywane i nadzorowane były przez osoby pracujące w portierniach lub punktach ulokowanych przy głównych wejściach do budynków. System rejestracji wejść osób z zewnątrz na teren budynku wprowadzono wyłącznie przy jego głównym wejściu do budynku głównego Szkoły i polegał on na prowadzeniu księgi gości oraz wydawaniu identyfikatorów.

(akta kontroli str. 137-165, 207-239)

Wybrane pomieszczenia budynków ZSMEiE wyposażone były w apteczki do udzielania pierwszej pomocy. Do 5 marca 2020 r. na terenie trzech budynków (głównego Szkoły, basenu oraz pracowni specjalistycznych) rozlokowanych było łącznie sześć apteczek. Znajdowały się one: [1] w budynku głównym Szkoły: w pokoju nauczycielskim, w pokoju nauczycieli w-f, w punkcie informacyjnym, w jednej z sal komputerowych; [2] w budynku pracowni specjalistycznych – w pomieszczeniu woźnego [3] w budynku basenu – w pomieszczeniu ratowników. W czterech z ww. apteczek stwierdzono materiały medyczne, których termin przydatności do użycia upłynął, co opisano szczegółowo w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*. W trakcie kontroli NIK zamontowano dodatkowe apteczki do udzielania pierwszej pomocy w świetlicy szkolnej oraz ośmiu salach praktycznej nauki zawodu znajdujących się w budynku pracowni specjalistycznych. Z apteczek usunięto przeterminowane materiały medyczne.

(akta kontroli str. 137-165)

Stosownie do § 5 ust. 1 rozporządzenia w sprawie bhp w szkołach w ZSMEiE opracowano plany ewakuacji z budynków i wywieszono je w widocznych miejscach: w budynku głównym – w sześciu z dziewięciu zaplanowanych punktów (o czym szerzej w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*), w budynku pracowni specjalistycznych – w obu zaplanowanych miejscach, w budynku basenu w jednym punkcie, na ścianie przeciwległej do zaplanowanej. Drogi ewakuacyjne oznakowane były w sposób trwały i wyraźny. Oznaczenie przebiegu dróg ewakuacyjnych było zgodne z jej przebiegiem na planie ewakuacji w budynku pracowni specjalistycznych, w budynku basenu oraz w części trzykondygnacyjnej budynku głównego Szkoły. Odbiegało natomiast od drogi zaplanowanej na planie ewakuacji w dwóch miejscach w części dwukondygnacyjnej budynku oraz w jednym miejscu

¹² Z tego 33,3% w latach 2019-2020, 65,8% w roku 2018, 0,9% (jedna osoba) w roku 2014.

¹³ Wcześniejsze szkolenie z zagrożeń zewnętrznych dotyczyło zagrożeń terrorystycznych i zrealizowane było w grudniu 2015 r. dla kadry pedagogicznej oraz styczniu i marcu 2016 r. dla personelu administracyjnego i pracowników obsługi.

w części stanowiącej zaplecze sali gimnastycznej, co opisano szczegółowo w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*. Ewakuacja uczniów planowana była: czterema wyjściami ewakuacyjnymi z budynku głównego Szkoły, jednym z budynku pracowni specjalistycznych oraz czterema z budynku basenu. Wszystkie drzwi stanowiące wyjścia ewakuacyjne dla uczniów były drzwiami dwuskrzydłowymi, otwierały się na zewnątrz oraz miały szerokość nie mniejszą niż szerokość biegu klatki schodowej. Szersze skrzydła drzwi stanowiących wyjścia ewakuacyjne dla uczniów z budynku pracowni specjalistycznych oraz z budynku basenu, jak również trzy z czterech par drzwi stanowiących wyjście na zewnątrz z budynku głównego Szkoły miały szerokość co najmniej 0,9 m. Spośród ww. wyjść zamknięte w trakcie dnia były cztery, z tego dwa z budynku głównego Szkoły oraz dwa z budynku basenu. Klucze do ww. drzwi znajdowały się w portierni oraz wyznaczonych miejscach.

(akta kontroli str. 137-165)

1.7 Zgodnie z § 3 rozporządzenia w sprawie bhp w szkołach, Dyrektor ZSMEiE dokonywała kontroli zapewnienia bezpiecznych i higienicznych warunków korzystania z obiektów należących do Szkoły, a kopię protokołu z tej kontroli przekazywała organowi prowadzącemu. W protokole kontroli przeprowadzonej w 2019 r. oceniono, że nie występują zagrożenia dla zdrowia i życia osób korzystających z obiektów należących do Szkoły oraz że zapewnione są higieniczne i bezpieczne warunki pobytu uczniów w placówce. W szczególności ustalono, że [1] tereny ZSMEiE nie stwarzają zagrożeń, są ogrodzone, [2] nawierzchnia placu apelowego przy budynku szkolnym wymaga remontu, [3] wszystkie pomieszczenia zapewniają bezpieczne i higieniczne warunki pracy, [4] pomieszczenia Szkoły są wyposażone w apteczki zaopatrzone w środki niezbędne do udzielania pierwszej pomocy i instrukcję do udzielania pierwszej pomocy, [5] pomieszczenia, do których jest wzbroniony dostęp osobom nieuprawnionym są właściwie zabezpieczone przed swobodnym dostępem i oznakowane, [6] wyjścia i drogi ewakuacyjne są oznakowane zgodnie z przepisami określonymi Polską Normą. Protokół zawierał treści częściowo nierzetelne, co opisano szczegółowo w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli str. 129-130)

1.8 – 1.9 ZSMEiE nie uczestniczył w programie „Bezpieczna+” ani „Programie ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań Razem Bezpieczniej im. Władysława Stasiaka na lata 2018-2020”.

(akta kontroli str. 250)

1.10 Przyczyną niezrealizowania związanego z bezpieczeństwem w Szkole zadania ogrodzenia terenu placówki były m.in. względy finansowe. W toku kontroli, tj. w marcu 2020 r., Dyrektor ZSMEiE wystąpiła do organu prowadzącego o wsparcie w realizacji tej inwestycji, wskazując że przekracza ona możliwości Szkoły. Wcześniejsze próby w tym zakresie Szkoła kierowała m.in. w grudniu 2018 r. oraz w latach 2011-2013. Podobnie już w planie remontów na rok 2017 Dyrektor wskazywała na potrzebę remontu placu apelowego.

(akta kontroli str.250-262)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

1. Nie zapewniono właściwego oznakowania ewakuacji z budynku głównego Szkoły. Niezgodności polegały na:
  - a) niewywieszeniu planów ewakuacji w trzech z dziewięciu zaplanowanych na tych planach miejscach. Plan ten był wywieszony na każdym poziomie

części trzykondygnacyjnej budynku tylko w jednym miejscu, podczas gdy zaplanowano jego wywieszenie w dwóch punktach, w pobliżu każdej z klatek schodowych.

- b) oznakowaniu w trzech miejscach dróg ewakuacyjnych niezgodnie z przyjętym planem ewakuacji. Rozbieżności pomiędzy planem a oznakowaniem polegały na: [1] oznakowaniu na tablicy umiejscowionej pod sufitem przy sali nr 57 w części dwukondygnacyjnej budynku kierunku ewakuacji przez korytarz części trzykondygnacyjnej, podczas gdy na planie ewakuacji kierunek ewakuacji z tej części budynku rozrysowany był wyłącznie w kierunku klatki schodowej części dwukondygnacyjnej, [2] nieoznakowaniu możliwego skrzyżowania do alternatywnego wyjścia ewakuacyjnego prowadzącego na boisko w części dwukondygnacyjnej; [3] oznakowaniu od strony zaplecza sali gimnastycznej drzwi stanowiących przejście do części trzykondygnacyjnej budynku jako drzwi ewakuacyjnych, podczas gdy zgodnie z planem ewakuacja z tej części budynku powinna się odbywać wyłącznie przez drzwi znajdujące się naprzeciwko jednej z szatni.

Dyrektor Szkoły wyjaśniła, że przy remoncie korytarzy plany uległy uszkodzeniu. Wskazała jednocześnie, że plany ewakuacji były tworzone w 2010 r. natomiast w latach 2014-2018 trwała wymiana instalacji elektrycznej, w ramach której nastąpiła zmiana oznakowania kierunków ewakuacji. Kontrole przeprowadzone po zakończonym remoncie nie wykazały nieprawidłowości. Dyrektor Szkoły wskazała jednocześnie, że wszystkie ww. nieprawidłowości zostały usunięte.

(akta kontroli str.137-159, 339)

2. W kontrolowanym okresie teren ZSMEiE nie spełniał wymogów § 7 ust. 1 i 2 pkt 2 rozporządzenia w sprawie bhp w szkołach, tj. nie był całkowicie ogrodzony, a ponadto na boisku stanowiącym plac apelowy oraz chodniku stanowiącym m.in. dojście do punktu zbiórki do ewakuacji lokalnie występowały nierówności. Ogrodzenia brakowało od strony przeciwległej do ulicy św. Józefa, tj. od strony granicy z działkami o nr ew. 83, 71, 94, 93/1, za salą gimnastyczną i budynkiem pracowni specjalistycznych.

Dyrektor Szkoły wskazała, że podejmowała starania i przekazywała do organu prowadzącego prośby o pomoc w sfinansowaniu pełnego ogrodzenia wokół obiektów należących do ZSMEiE. Ponadto w planie remontów na rok 2017 wniosowała o wymianę kostki brukowej na placu apelowym i drogach dojazdowych oraz rewitalizację terenów zielonych wraz z ogrodzeniem terenu.

(akta kontroli str.137-165, 250-262)

NIK zauważa, że Dyrektor Szkoły, pomimo przekazywanych do organu prowadzącego próśb o pomoc w sfinansowaniu ww. inwestycji, w protokołach z kontroli obiektów placówki oświatowej, sporządzanych na podstawie § 3 rozporządzenia w sprawie bhp w szkołach, przekazanych temu organowi 1 października 2018 r. i 30 sierpnia 2019 r. wskazywała m.in., że tereny ZSMEiE są ogrodzone.

3. Do 5 marca 2020 r. świetlica ZSMEiE oraz żadna z ośmiu sal kształcenia praktycznego zlokalizowanych w budynku pracowni specjalistycznych ZSMEiE nie były wyposażone w apteczki pierwszej pomocy, czym naruszono § 20 rozporządzenia w sprawie bhp w szkołach. Dodatkowo w czterech z sześciu sprawdzanych w trakcie oględzin apteczek pierwszej pomocy zlokalizowanych w budynkach ZSMEiE, tj. apteczce znajdującej się w pokoju nauczycielskim, pokoju nauczycieli w-f, punkcie informacyjnym oraz portierce woźnego

w budynku pracowni specjalistycznych, stwierdzono materiały medyczne, dla których termin przydatności do użycia upłynął, od 8,5 m-ca do 10 lat i 5 miesięcy przed dniem oględzin¹⁴. Tym samym naruszono art. 7 ustawy z dnia 20 maja 2010 r. o wyrobach medycznych¹⁵.

Dyrektor ZSMEiE wyjaśniła, że w świetlicy nie ma nauczyciela sprawującego opiekę i nadzór nad uczniami przebywającymi w pomieszczeniu, a porządku i czystości pilnują w niej wyznaczone osoby z punktu informacyjnego. W punkcie tym znajduje się apteczka. Jako przyczynę braku apteczek w pracowniach w budynku pracowni specjalistycznych Dyrektor wskazała błędną interpretację przepisów. Wyjaśniła również, że brak aktualnych terminów przydatności dla materiałów medycznych w apteczkach pierwszej pomocy wynikał z niedopatrzenia w przeglądzie apteczek.

(akta kontroli str. 137-161, 250-251)

4. Nierzetelnie opracowano procedury na wypadek wystąpienia zagrożeń fizycznych zewnętrznych i wewnętrznych w Szkole, ponieważ:
- a) nie uwzględniały one wszystkich okoliczności, które powinny zostać przewidziane w schematach zachowań w związku z wystąpieniem sytuacji kryzysowych. W procedurach nie wprowadzono wytycznych w zakresie:
- zasad postępowania w trakcie ewakuacji wywołanej zagrożeniem ładunkiem wybuchowym wynikających z odmienności warunków w porównaniu do ewakuacji wywołanej pożarem, w tym zakazu dotykania przedmiotów i sprzętu niebędących pod kontrolą uczniów i nauczycieli (np. włączników prądu) oraz konieczności wyznaczenia dla tej sytuacji miejsca zbiórki w znacznej odległości od budynków Szkoły;
  - zasad przeprowadzania ćwiczeń z wystąpienia zagrożeń innych niż związane z ewakuacją wywołaną pożarem, w tym ich częstotliwości;
  - zachowania na wypadek zagrożenia atakiem aktywnego strzelca w sytuacji znajdowania się poza pomieszczeniami, np. na korytarzach, na boisku;
  - konieczności podjęcia przez każdego pracownika Szkoły działań mających na celu przerwanie agresji ucznia, zasad zachowania w tym przypadku oraz zasad postępowania z ofiarą i świadkami przemocy;
- b) w części dokumentów pominięto istotne aspekty schematów zachowań związanych z konkretnym zagrożeniem, przy jednoczesnym uwzględnieniu ich w innych - obowiązujących jednocześnie dokumentach opisujących te same zagrożenia. I tak w procedurach wprowadzonych Instrukcją bezpieczeństwa pożarowego nie zawarto wytycznych w zakresie:

¹⁴ [1] w apteczce znajdującej się w pokoju nauczycielskim stwierdzono wodę utlenioną, dla której termin przydatności upłynął 18 czerwca 2019 r. (była to jedyna butelka w apteczce), [2] w apteczce znajdującej się w punkcie informacyjnym budynku głównego ZSMEiE stwierdzono opakowanie kompresów jałowych z gazy z terminem przydatności wyznaczonym na październik 2010 r., aparat do sztucznego oddychania z terminem przydatności wyznaczonym na dzień 5 października 2009 r., rękawiczki jednorazowe z terminem przydatności wyznaczonym na marzec 2015 r. (aparat do sztucznego oddychania oraz rękawiczki były jedynymi egzemplarzami znajdującymi się w apteczce) [3] w apteczce znajdującej się w pokoju nauczycieli w-f przy sali gimnastycznej budynku głównego ZSMEiE stwierdzono opakowanie kompresów jałowych z gazy z terminem przydatności wyznaczonym na wrzesień 2014 r. oraz opaskę dzianinową z terminem przydatności wyznaczonym na kwiecień 2012 r.;[4] w apteczce znajdującej się w pomieszczeniu woźnego w budynku pracowni specjalistycznych ZSMEiE stwierdzono aparat do sztucznego oddychania, rękawiczki jednorazowe i plaster w rolce, dla których termin przydatności upłynął, odpowiednio: 5 października 2009 r., w marcu 2015 r. i w marcu 2015 r. (aparat do sztucznego oddychania plaster w rolce i rękawiczki były jedynymi egzemplarzami znajdującymi się w apteczce).

¹⁵ Dz. U. z 2020 r., poz. 186.

- zabezpieczenia pomieszczeń i izolacji osoby, która była w związku z zagrożeniem bioterrorystycznym narażona na bezpośredni kontakt z podejrzaną substancją¹⁶;
  - zachowania podczas ewakuacji z budynku w zależności od alarmu wywołanego w czasie lekcji, jak i podczas przerw¹⁷;
- c) w poszczególnych dokumentach przyjęto odmienne sygnały inicjacji procedur w odniesieniu do tego samego zagrożenia, a dodatkowo w procedurach na wypadek skażenia chemicznego i biologicznego Szkoły oraz na wypadek podłożenia ładunku wybuchowego stanowiących załączniki nr 2 i 3 do zarządzenia Dyrektora nr 1/2020 z dnia 23 stycznia 2020 r. określono zasady niezgodne z treścią zarządzenia nr 13 Prezydenta Miasta Torunia z dnia 17 stycznia 2020 r. w sprawie systemu sygnałów wewnętrznego alarmowania i ostrzegania o zagrożeniach w przedszkolach, szkołach i placówkach oświatowych prowadzonych przez Gminę Miasta Toruń¹⁸. Niezgodności te dotyczyły przyjęcia:
- w załączniku nr 3 do zarządzenia Dyrektora nr 1/2020 sygnału inicjacji procedury postępowania na wypadek podłożenia ładunku wybuchowego za pomocą sygnału dźwiękowego ciągłego, podczas gdy zgodnie z Zarządzeniem Prezydenta Torunia oraz wprowadzoną przez Dyrektora Instrukcją bezpieczeństwa pożarowego miał to być sygnał przerywany: jedna sekunda dźwięk i jedna sekunda przerwa;
  - w załączniku nr 2 do zarządzenia Dyrektora nr 1/2020 sygnału inicjacji procedury ewakuacji z budynku w ramach postępowania na wypadek skażenia chemicznego i biologicznego za pomocą sygnału dźwiękowego przerywanego bez dalszego skonkretyzowania oraz sygnału wejść i pozostać w budynku za pomocą sygnału ciągłego trwającego 30 sekund – podczas gdy w Zarządzeniu Prezydenta Torunia oraz wprowadzonej przez Dyrektora Instrukcji bezpieczeństwa pożarowego sygnał ewakuacji zdefiniowany został jako jedna sekunda dźwięk i jedna sekunda przerwa, natomiast sygnał dźwiękowy ciągły trwający 30 sekund zarezerwowany był do odwołania alarmów (ostrzeżeń) i nakazywał powrót do przerwanych zajęć (czynności);
- d) dla każdego zagrożenia nie przyporządkowano odrębnego sygnału alarmowego. Zamiast tego procedury przewidywały wspólny sygnał dla ewakuacji niezależnie od jej przyczyny (pożar, zagrożenie wybuchem, zagrożenie skażeniem biologiczno-chemicznym), podczas gdy w obliczu różnych zagrożeń powinny zostać przyjęte odmienne schematy zachowań. Dodatkowo nie wprowadzono jednoznacznego sygnału dla azylu wywołanego zagrożeniem skażeniem biologicznym i chemicznym;
- e) w odniesieniu do ewakuacji osób z niepełnosprawnością ruchową zawarto sprzeczne wytyczne, tj. Instrukcja bezpieczeństwa pożarowego zalecała przepuszczenie tych osób przed strumień ewakuowanych, natomiast procedura ewakuacji związanej z zagrożeniem wybuchem opisana w załączniku nr 3 do zarządzenia Dyrektora nr 1/2020, zalecała ewakuację tych osób na końcu.

(akta kontroli str. 77, 97-104, 194-195)

¹⁶ Które to zalecenia zawarte były w procedurze postępowania na wypadek skażenia chemicznego i biologicznego Szkoły stanowiącej załącznik nr 2 do Zarządzenia Dyrektora nr 1/2020.

¹⁷ Które to zalecenia zawarte były w procedurze postępowania na wypadek podłożenia ładunku wybuchowego, stanowiącej załącznik nr 3 do zarządzenia Dyrektora nr 1/2020.

¹⁸ Dalej: „Zarządzenie Prezydenta Torunia”.

Dyrektor Szkoły wskazała, że procedury z zakresu bezpieczeństwa są to specjalistyczne procedury, których opracowanie wymaga wiedzy i doświadczenia, którymi nie dysponują pracownicy Szkoły. Wskazała też, że Szkoła podejmie działania w celu opracowania właściwych procedur, wymaga to jednak przyznania dodatkowych środków finansowych na zatrudnienie specjalistów. W kwestii niespójnych zapisów odnośnie do zasad ewakuacji osób o ograniczonej zdolności poruszania się Dyrektor wyjaśniła, że instrukcje zostały opracowane przez różne osoby, które nie dokonały wspólnych uzgodnień. W odniesieniu do sygnałów alarmowych wyjaśniła natomiast, że wprowadzenie systemu opartego tylko na trzech sygnałach wiązało się z treścią zarządzenia wydanego przez organ prowadzący. Nie podała natomiast przyczyn niespójności we wprowadzonych sygnałach, wskazując jedynie, że zostały one usunięte.

(akta kontroli str. 58-109, 194-195, 304-329, 338-339, 387, 389-395)

5. Sprawozdanie z praktycznego sprawdzenia organizacji i warunków ewakuacji sporządzone po ćwiczeniach ewakuacyjnych z 2 i 7 października 2019 r. nie zawierało części informacji wymaganych obowiązującą w Szkole *Instrukcją bezpieczeństwa pożarowego dla budynków ZSMEiE*, tj. informacji o: [1] liczbie ewakuowanych osób wraz ze wskazaniem, jaki ta liczba stanowi stosunek procentowy do pełnej, zakładanej liczby osób przebywających w obiekcie; [2] czasie ewakuacji poszczególnych kondygnacji lub stref, [3] czasie ewakuacji całego obiektu mierzonym od momentu ogłoszenia alarmu do chwili opuszczenia go przez główne strumienie ludzi, [4] wniosków odnoszących się do zasięgu słyszalności środków technicznych użytych do ogłaszania alarmu.

Ponadto zawarty w tym sprawozdaniu opis stanu faktycznego nie oddawał rzetelnie przebiegu zdarzeń, tj. nie pozwalał na jednoznaczną identyfikację liczby budynków, których dotyczyły ćwiczenia z ewakuacji oraz wskazywał, że obserwowali je przedstawiciele straży pożarnej, podczas gdy byli oni obecni jedynie w części dotyczącej ewakuacji z internatu.

Dyrektor ZSMEiE wyjaśniła, że sprawozdanie nie zawierało ww. elementów, gdyż ćwiczenia te odbyły się podczas ulewnego deszczu i dłuższe przebywanie uczniów na zewnątrz mogło stwarzać zagrożenie dla ich zdrowia. Jednocześnie wskazała, że używanie w sprawozdaniach sformułowań w liczbie pojedynczej wynikało z przyjęcia, że oba budynki tworzą jedną szkołę. W kwestii wpisania, że w ćwiczeniach z ewakuacji uczestniczyła Straż Pożarna wyjaśniła natomiast, że wynikało to z faktu, że podczas ćwiczeń na terenie ZSMEiE obecni byli strażacy, którzy usuwali złamane przez wichurę drzewo.

(akta kontroli str. 44-45, 115-116, 339, 346)

Odnosząc się do wskazanych wyjaśnień Izba zauważa, że wskazane przez Dyrektora okoliczności (deszcz) nie wyjaśniają przyczyn nieodnotowania przez obserwatorów części wymaganych instrukcją elementów. Wskazania ponadto wymaga, że zakres informacji w ww. sprawozdaniu był tożsamy z zakresem informacji podanym w roku poprzednim, co wskazuje na stałą praktykę pomijania w sprawozdaniach ww. istotnych informacji.

6. W przekazanym organowi prowadzącemu we wrześniu 2019 r. protokole kontroli obiektów placówki oświatowej pod kątem zapewnienia bezpieczeństwa zawarto nierzetelne informacje dotyczące ogrodzenia terenu Szkoły. I tak treść protokołu wskazywała, że tereny ZSMEiE są ogrodzone, podczas gdy brakowało ogrodzenia od strony przeciwległej do ulicy św. Józefa, tj. od strony granicy z działkami o nr ew. 83, 71, 94, 93/1.

Dyrektor Szkoły wyjaśniła, że przyczyną zawarcia w protokole ww. zapisów było przyjęcie, że od strony brakującego ogrodzenia nie ma drogi, po której odbywa się ruch pojazdów.

(akta kontroli str.129-130, 137-165, 261, 340)

OCENA CZĄSTKOWA

Dyrektor podejmowała działania dla zapewnienia bezpieczeństwa w Szkole w sytuacji wystąpienia zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych. Po przeglądzie placówki przez firmę specjalizującą się w identyfikacji i przeciwdziałaniu zagrożeniom przeszkolono personel i wprowadzono nowe procedury reagowania na zagrożenia. Obiekty Szkoły nie były jednak należycie zabezpieczone i wyposażone na wypadek wystąpienia zagrożeń. Stwierdzono ponadto nierzetelności w opracowaniu procedur.

OBSZAR

2. Współpraca z innymi instytucjami zajmującymi się sprawami bezpieczeństwa.

Opis stanu faktycznego

2.1. W zakresie upowszechniania wśród dzieci i młodzieży wiedzy o bezpieczeństwie i kształtowania właściwych postaw wobec zagrożeń Szkoła współpracowała z podmiotami zewnętrznymi. Jak opisano w części 1.2 wystąpienia, w grudniu 2019 r. 22 oddziały klasowe uczestniczyły w szkoleniu dotyczącym zagrożeń przeprowadzonym przez firmę zewnętrzną, specjalizującą się w identyfikacji i przeciwdziałaniu zagrożeniom fizycznym¹⁹. Dodatkowo w styczniu 2020 r. we współpracy z Komendą Miejską Policji we wszystkich klasach pierwszych zorganizowano cykl wykładów pt. „Odpowiedzialność prawna nieletnich”.

(akta kontroli str. 131-132, 349-350)

2.2. Dyrektor ZSMEiE korzystała z fachowej wiedzy podmiotów zajmujących się sprawami bezpieczeństwa również w obszarze identyfikowania zagrożeń i zabezpieczenia obiektów Szkoły. W październiku 2019 r. zleciła firmie zewnętrznej przegląd placówki pod kątem zabezpieczenia przed zagrożeniami terrorystycznymi i kryminalnymi. W raportach kończących przegląd sformułowanych zostało 57 rekomendacji dotyczących usprawnień organizacyjnych i technicznych. Do 23 czerwca 2020 r. Szkoła wdrożyła 15 z 30 zaleceń dotyczących obiektów Szkoły²⁰, m.in. w zakresie zasad przechowywania kluczy, opracowania procedur na wypadek zaistnienia zagrożeń, przeprowadzenia szkoleń z nauczycielami, pracownikami, uczniami i rodzicami z tematyki reagowania na zagrożenia terrorystyczne i kryminalne, wywieszenia na terenie Szkoły sygnałów alarmowania. Nie zrealizowano natomiast zaleceń m.in. w zakresie: cyklicznego organizowania ćwiczeń z użyciem sygnałów alarmowania zagrożeń, wyznaczenia alternatywnych miejsc ewakuacji na wypadek zagrożenia ładunkiem wybuchowym, wprowadzenia identyfikatorów dla uczniów i pracowników Szkoły oraz szeregu rekomendacji dotyczących usprawnień technicznych²¹.

W celu lepszego zabezpieczenia obiektów ZSMEiE we współpracy z organem prowadzącym w internacie Szkoły przez okres IV kwartału 2019 r. zatrudniony został dodatkowy wychowawca nocny²². Ponadto w ćwiczeniach z praktycznego

¹⁹ W pogadance udział wzięło łącznie 503 uczniów, tj. 63,8% populacji.

²⁰ Pozostałe 27 dotyczyło obiektów internatu i schroniska.

²¹ Przyczyną niezrealizowania rekomendacji dotyczących usprawnień technicznych były względy finansowe. Dyrektor ZSMEiE wskazała, że ww. potrzeby ujawnione były już po rozdysponowaniu budżetu na rok 2020, jednakże Szkoła będzie starała się w miarę wypracowanych środków dokonywać dalszych inwestycji w celu poprawy bezpieczeństwa na terenie placówki. Podaje również, że ze względu na epidemię COVID-19 placówka wszystkie zaoszczędzone środki musiała przeznaczyć na środki prewencyjne zapobiegające rozprzestrzenianiu się epidemii, ponadto straciła źródło dochodu, jakim jest wynajem basenu i pokoi w schronisku

²² Brak dalszego zatrudnienia wynikał z braku środków finansowych.

sprawdzenia organizacji i warunków ewakuacji uczestniczyli w roli obserwatorów przedstawiciele Państwowej Straży Pożarnej²³.

(akta kontroli str. 115-116, 118-119, 134-135, 207-239, 340-344, 358)

2.3. W latach 2019-2020 (do 11 marca 2020 r.) w ZSMEiE przeprowadzono jedną kontrolę związaną z zapewnieniem fizycznego bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego. Była to zrealizowana w lutym 2020 r. przez Urząd Miasta Torunia kontrola wykonania zarządzenia Prezydenta Miasta Torunia z dnia 17 stycznia 2020 r. w sprawie systemu sygnałów wewnętrznego alarmowania i ostrzegania o zagrożeniach w przedszkolach, szkołach i placówkach oświatowych prowadzonych przez Gminę Miasta Toruń. W protokole z ww. kontroli nie sformułowano zaleceń.

(akta kontroli str. 9-15, 136)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości

OCENA CZĄSTKOWA

Dyrektor ZSMEiE korzystała z fachowej wiedzy podmiotów zajmujących się sprawami bezpieczeństwa, zarówno w zakresie upowszechniania wśród dzieci i młodzieży wiedzy o bezpieczeństwie i kształtowania właściwych postaw wobec zagrożeń, jak i w zakresie identyfikowania zagrożeń w celu właściwego przygotowania procedur i zabezpieczenia obiektów Szkoły. Współpraca ta zaowocowała m.in. opracowaniem w 2020 r. nowych procedur na wypadek zaistnienia zagrożeń oraz przeprowadzeniem szkoleń z nauczycielami, pracownikami, uczniami z tematyki reagowania na zagrożenia terrorystyczne i kryminalne.

IV. Uwagi i wnioski

W związku ze stwierdzonymi nieprawidłowościami, mając na uwadze działania podjęte przez ZSMEiE w toku kontroli - Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy o NIK, przedstawia następujące uwagi i wnioski:

Uwagi

Najwyższa Izba kontroli nie formułuje uwag.

Wnioski

1. Doprecyzowanie i ujednoczenie procedur reagowania na zagrożenia wewnętrzne lub zewnętrzne.
2. Rzetelne sporządzanie protokołów kontroli oraz sprawozdań.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Bydgoszczy. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

²³ Wyłącznie w zakresie ewakuacji z budynku internatu.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK należy poinformować Najwyższą Izbę Kontroli, w terminie 25 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Bydgoszcz,   sierpnia 2020 r.

Kontroler
Karolina Lahutta
gł. specjalista k.p.

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Bydgoszczy
p.o. Dyrektor
Tomasz Sobecki

.....
podpis

.....
podpis